

ACC. N:R M. 14828:1-6.

Landskap: *Blekinge* Upptecknare: *Gösta H. Dahl, Härsjö*
Härad: *Medelstadi* Berättare: *Matilda Mathisson*
Socken: *Ronneby* Berättarens yrke:
Uppteckningsår: *1959* Född år *1882* i *Ronneby sn.*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Det späda barnets klädsel och vård.
Barnets vård och uppfostran under förskoleåldern.
m. m. s. 1-6

LuF 97

" 98

*huf 97, 98
1.*

Näset var ett litet torp långt inne i skogen lydande under Skarups gård. Fadern var alltså torpare på "lediga stunder" och arbetade på den stora gården som dagakar. Han var i dagligt tal dagsverkstorpere. Han hade tillsammans med Sissa Andersdotter (hon var kusin till den kände skulptören Hasselberg) 4 barn. Tre flickor och en pojke. Den äldsta flickan Matilda är det nu som berättar.

Barnen fostrades oerhört strängt. Modern påfallande saklig och realistisk, en lång, kraftig, knotig kvinna, hon hade föga av kvinnlighet över sig och visste inte av några sentimentala känslor. Hon arbetade som en karl och hennes reonemang var också en karls. Föga gnyksam var hon dock givmild. Men ingen hade sett henne fälla en tår. Och började någon beskärma sig, bytte hon genast samtalsämne.

Barnen lindades till 2 månaders ålder varefter lindan användes blott om nätterna, detta fram till 5 månaders ålder. Sedan kom den vanliga kolten. Barnens huvudbonad var schalet utom pojken som använde en liten rund mössa med kort skärm. Den äldsta flickan, Matilda, fick tidigt börja se till sina mindre syskon. Innan flickan blivit så pass stor att hon det kunde, vidtalades en backstusittarkvinna (upptecknarens mor) som barnpiga. Det hände att Sissa själv var barnpiga åt en bonde medan backstusittarekvinnan såg efter Sissas barn! Skulle tydligen vara en sorts rangordning. Barnens rörelsefrihet i detta hem begränsades inte av något annat än en sträng uppfostran och riset kom till flitig användning. Barnen undervisades inte, de tillsades. Men man hade tidigt stora fordringar på dem. Naturligtvis tilläts inte barnen ha en egen vilja förrän de blivit vuxna och kunde försörja sig själv. Så länge man hade "barnen i maten" skulle de lyda sina försörjare. Barnet duade icke föräldrarna - det gjorde de knappt någonstans på den tiden. Det var tilltalsordet "ni". Det förekom inga som helst ömhetsbetygelser här, åtminstone inte av föräld-

(1)

föräldrarna. Barnen måste hålla munnen såvida de icke tilltalades. Hälsa skulle de givetvis göra, gå fram och räcka ut handen, sedan skulle de helst göra sig osynliga. När de kom bort skulle de ställa sig vid dörren med mössan i näven. Bad man dem sitta skulle de göra så annars inte. De skulle genast gå när de uträttat sitt ärende. Barnen i detta hem måste sitta som "tända ljus" när det kom besök. Efter kaffedrickningen fick de sitta. Då satt de på golvet och hade koppen på soffan, hade alltså soffan som bord. Barnen tvättades ofta, ty modern var ytterst renlig och ytterst finkänslig. Hon aktgav noga varje attityd, varje minspel och tog gärna illa upp. Om barnen råkade (fisa högt) släppa väder då ingen främmande fanns i närheten gjorde detta ingenting så framt det icke skedde vid bordet. I så fall kunde det rendera vederbörande en örfil, och hon slog säkerligen ganska hårt. Barnen sov i samma rum som föräldrarna i den lilla torpstugan som hade blott ett enda rum. Barnets hårklippning skötte många gånger ovan omtalade backstukvinna. Klippte med sax "tvärsöver" det var givetvis inte så noga. Tvättningen inskränkte sig till lördagar, då barnen bytte underkläder. Flickorna hade "särkar" och pojken en vit lanneskjorta. I regel byttes underkläder varje lördag. Barnen lekte inte mycket. Så snart de kunde någorlunda gå och röra sig fick de hjälpa till med vad de kunde: plocka småsten i åkern (fadern bröt ny mark). Men lekte de någon gång var det med jord och vatten. De bakade bröd på låts. Eller lekte handelbod, klippte ut "pengar" ur papper och roade sig på detta stillsamma sätt. Dockorna gjordes av trasor, en liten klut hopbunden med snören. Barnen hade inget som de kunde kalla för sitt eget eller använda som sådant. Naturligtvis fick de låtsas. Alla barn fram till fyraårs-åldern använde förkläde, detta fick ersätta haklappen som de tidigare haft. Flickornas klänningar var av ungefär samma snitt som de äldres: långa kjortlar, långa armar och med någon liten utstaffering kring halsen.

Knapparna som var många, var alltid klädda med tyg. Spädbarnsmössan användes tills barnen började få hår. Det var också olika sommar och vinter. Strumpor började användas när barnet kunde gå. Fotbeklädnaden var inget annat än träskor fram till konfirmationen, då man till den måste låna ett par skor av dem som hade det bättre ställt. I detta fall i bondgården som var närmaste granne. Barnen hade inga ytterplagg, inget ylle närmast kroppen. Pojken hade en vit lanneskjorta närmast kroppen, däröver ett "onneliv-underliv" livstykke, som knäpptes i ryggen med många knappar. Ovanpå underlivet kom så blusen, ev. kolten. Blusen var av s. k. säckmodell, kanske med sjömanskrage men oftast en låg, rund krage. Byxorna var korta men räckte nedanom knäna. Strumporna var svarta, långskaftade och av ylle, hemspunnet garn, tjocka och tätstickade. Strumporna "lappades"; man sydde på en "undersula" av tyg, kanske mollskinn - de vuxna "bötade" sina med böter - böter kallades förresten alla sulor som påsyddes strumporna för att de dels skulle vara längre, dels för att strumporna skulle bli varmare. De vuxna bötade sina strumpor med fårskinn, det blev varmt och mjukt. Strumporna fick på detta sätt minst dubbel livslängd.

Flickornas hår flätades, fast, En fläta. Håret benades inte utan kammades uppåt. Pojken kammades nedåt, det var frågan om renlighet inte om utseende. Modern var ytterst noga med att det inte kom löss i håret på barnen. Spädbarnsmaten var tuggor, tuggor av allt det man åt, inget särskilt alltså för barnet. Modern ammade barnen. Barnet skulle helt visst visa sig mycket sjukt om man lät det gå till sängs. Föräldrarna lekte aldrig med barnen. I hemmet fanns inga andra böcker än en Arnsts postilla ur vilken fadern läste ett avsnitt söndagseftermiddagar. Modern kunde läsa, men inte skriva, samma med fadern. Han skrev en krummelur, liknande ett S - det var närmast en bomärke. Det förekom inte någon religionsundervisning i hemmet, inga böner lästes. Svårt att ange vilken uppfattning Sissa Andersdotter ha-

om religionen över huvud taget. Hon nämnde emellertid aldrig något i detta stycke. Hon var nog fatalist... Inga sagor berättades - det gjorde man sällan eller aldrig i allmoge hem. Det man talade om var oftast om oknytt, spöken etc. Man satt och skrämde barnen med spökhistorier så att de blev väldigt mörkrädda och vägrade att gå ut om kvällarna. Det var gästare och "skosnuan" skogsrådet - en kvinna som alltid visade "framsidan", vände hon sig om, kunde man se att hon var ihålig. Skogsrådet ville förvräda huvudet på "kärarna", hon kunde locka dem vilse i skogén.

Man försökte bota sjuka med stål och flinta. Barnen i detta hem fick aldrig - i varje fall ytterst sällan - sötsaker, karameller o. dyl. Men fadern, som var torpare och också besökte marknader, tog nog hem en strut karameller någon gång... Karamellerna fick man ju i regel gratis av handlaren när man inköpte sina varor.

Fast torparen och hans hustru långt ifrån kan betecknas som religiösa var det tradition att besöka kyrkan och få nattvarden så där en två, tre gånger om året. Detta under deras krafts dagar. När de blev äldre avbröts traditionen. De gick till kyrkan dit det var s:a en mil. Barnen fick inte följa med, de hade inga helgdagskläder, men ändå hade de nog inte fått följa med. Föräldrarna samtalande sinsemellan i en korthuggen, tvär ton. Tycktes vara ett stort avstånd mellan dem. Några ömhetsbetygelser kom inte ifråga. Fadern sade "Sissa", modern: "Kalle" med slutet a: - Fadern verkade tvär och tystlåten och kall, men var i själva verket vekare än modern. Han älskade djur, smekte kattan; hon såg detta med oblida ögon och körde bort katten.

Det kan tyckas att modern var ovanligt hård och kärv, men i grund och botten var hon god. Hon hade i sin barndom en mycket hård skola, vilket jag kanske senare får anledning återkomma till.

Där fanns inget "pynt" i stugan, som var spartanskt möblerad. En byrå, en skänk, två soffor och en lång, soffliknande säng. Och ett bord mitt på golvet. Järnkakelugnen (järnugnen) och några hemmagjorda stolar. På golvet rasmattor. Rent i varje vrå. Inga "religiösa" prydnader av något slag. På väggarna inga tavlor.

Här gick det inte att skrämma barnen med sotaren som i de flesta andra hem. Men spöken var barnen rädda för. När Matilda var i sjuårs åldern fick hon hjälpa granngården med att skära "hackelse" Hon fick "köra vandrigen", maskinen drogs av oxar. Med detta höll man på till långt efter mörkrets inbrott. Då arbetade man till skenet av en fotogenlykta. Vid flera tillfällen hände det märkliga, att lyktan slocknade utan synbar anledning. Då det rådde fullkomligt vindstilla. Flickan miste samtidigt mål-föret, blev stum. Kort efteråt blev hon sjuk. De vuxna sade då, att något trolltyg varit framme och att det var tur att inte flickan hade talat.

En kväll, när hon gick hem, hörde hon "ett fasligt oväsen" i skogen. Det svors och hojtades, så det gav eko över grantopparna. Det var "gastarna" som råkat i luven på varandra antagligen. Kanske grälade de med "skosnuan!" Vem vet. Det hörde till att man framförallt skulle hålla sig tyst då man var ute och förnam något mystiskt. Framförallt tyst. Blev det för svårt fick man läsa en bön, t. ex. Fader Vår. Mötte man något okänt skulle man hålla till vänster, gå väl åt sidan och akta sig för att vara nyfiken. Men halvvuxna pojkar som var fasligt mörkrädda och rädda för spöken de sjöng och skralade för full hals. Det var antingen för att ingen skulle tro att de verkligen var rädda eller för att inge sig själva mod. Kanske också i försök att skräm-
ma spökena på flykten.

Ljus användes endast vid julen på det här torpstället. Men om det inte fanns fotogen hemma kunde man använda sig av ljus i reserv. Adventsstjärnor el. -ljus brukades icke, den seden kom till först i modern tid och har förresten ännu inte helt slagit igenom. Inte heller tändes ljus vid bären. Ljusen stöptes av ovannämnda backstukvinna el. av någon annan, kanske i granngården. Man hade ingen julgran men ett "julaträ" som smyckades med grannt papper och äpplen, röda äpplen helst. Barnen fick inga julklappar, det brukades inte så allmänt vid den tiden ens i brugnare hem. Trots de många och stora bristerna, rådde en förtätad stämning under julhelgen. Man fäste sig inte så mycket vid den yttre ramen på den tiden. Atmosfären kännetecknades av en stilla glädje över det man hade och en förväntan på något gott som skulle komma, men kanske aldrig kom. Föräldrarna var mer vänligt stämda med anledning av högtiden, kunde kanske t. o. m. småle. Barnen glädde sig framförallt åt julmaten, som de fick äta sig mätta av. De glädde sig vidare åt gotterna som huvudsakligen bestod av hasselnötter, som de plockade själva om hösten. Kanske fick de också gå helgdagsfina, i alla händelser var de rena och kammade. Men julnatten låg de och tänkte på tomten och hade svårt att somna. De undrade om han nu tagit sig fram till grötfatet, som man enligt gammal sed lämnat kvar på bordet för att han skulle få sig ett skrovmål.